

Вашуленко О. В.,

науковий співробітник відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПІДРУЧНИКА З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У Державному стандарті початкової освіти, типових освітніх програмах для закладів загальної середньої освіти формування читацької компетентності молодших школярів визначено як один із основних складників мети мовно-літературної освітньої галузі.

На формування складників читацької компетентності спрямовано змістові лінії типової освітньої програми мовно-літературної галузі, розробленої колективом під керівництвом О. Я. Савченко [3]. Їх реалізації підпорядковано зміст підручника «Українська мова та читання. Частина 2» автора О. В. Вашуленко [2]. Розглянемо можливості формування читацької компетентності в учнів початкових класів засобами цього підручника.

Зміст підручника моделює систему особистісно орієнтованої розвивальної читацької і комунікативної діяльності учнів на уроках літературного читання, спрямовану на забезпечення реалізації завдань змістових ліній Типової освітньої програми для 3-го класу.

Реалізація змістової лінії «*Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного*» забезпечується наявністю в підручнику різних за змістом і формою вправ і завдань для: формування і розвитку якісних характеристик навички читання вголос і мовчки; розвитку швидкості читання; вироблення в учнів умінь вдумливо читати і розуміти прочитане; читати виразно; пояснювати значення незнайомих слів, висловів, спираючись на контекст чи за допомогою тлумачного словника. Окрім того, у підручнику для 3-го класу урізноманітнено завдання, які передбачають застосування різних видів читання, а саме: читання з метою пошуку в тексті конкретних відомостей,

фактів, понять, пояснення їхнього змісту (суті); знаходження важливих думок, які висловив автор; характеристики зовнішності персонажа, опису його стану, ставлення автора до описаного; пошук епізоду тексту до малюнка тощо.

Змістовою лінією *«Взаємодіємо усно за змістом прослуханого»* передбачено формування у третьокласників умінь: сприймати і розуміти усну інформацію; аналізувати та інтерпретувати почуте; висловлювати оцінювальні судження; розвивати діалогічне мовлення.

З метою навчання третьокласників уважно слухати і розуміти почуте у підручнику передбачено аудіосупровід. Для формування умінь аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію в підручнику подано художні тексти, музичні твори, медіатексти та завдання до них, які передбачають відповіді на запитання за змістом прослуханого тексту, відтворення основного змісту почутого, вибір потрібної інформації з почутого тощо.

Формуванню вмінь висловлювати оцінювальні судження сприятимуть подані в підручнику завдання, які передбачають висловлення власного ставлення до змісту прослуханого.

Також у підручнику передбачено різні форми усної взаємодії: колективна, у групі, у парі. У процесі такої взаємодії відбувається обговорення змісту почутого/прочитаного тексту, участь у бесіді, обмін враженнями про прослуханий/прочитаний текст, розігрування сценок за фрагментом тексту, діалогів дійових осіб, читання розмови персонажів у ролях, виконання проєктів, виготовлення стіннівок та інші види усної взаємодії, які сприяють практичному оволодінню діалогічною формою мовлення, етикетними нормами культури спілкування.

З метою розвитку у третьокласників монологічного мовлення в підручнику подано завдання, які передбачають складання усних зв'язних висловлювань за змістом тексту, ілюстраціями, спонукають учнів розповідати про власні спостереження, враження, події із власного життя, прочитані книжки, журнали, переглянуті мультфільми, телепередачі.

У процесі формування читацької компетентності молодших школярів надзвичайно важливо навчити молодших школярів цілісно сприймати і практично розрізняти тексти різних видів (художні, науково-художні); аналізувати зміст і структуру тексту з використанням літературознавчих понять (практично); досліджувати засоби художньої виразності та жанрові особливості твору; висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним; критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та використовувати її для збагачення особистого читацького досвіду. На досягнення цього завдання спрямована змістова лінія *«Досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів»*.

Ключовими словами в назві цієї змістової лінії є *досліджуємо* і *взаємодіємо*. Це спонукало нас запропонувати в підручнику цікаві й ефективні форми роботи з текстом, способи їх багаторазового перечитування, завдання, які заохочуватимуть учнів до самостійних спостережень, аналізу, узагальнення тощо. Ураховуючи те, що кожний твір самобутній, неповторний, у підручнику запропоновано завдання для їх дослідження, які максимально відповідають специфіці кожного літературного твору.

Значний внесок у формування читацької компетентності третьокласників здійснює реалізація змістової лінії мовно-літературної галузі – *«Досліджуємо і взаємодіємо з медіапродукцією»*. У процесі реалізації цієї змістової лінії в учнів 3-го класу формуються уміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати і безпечно користуватися медіазасобами; виражати себе і спілкуватися з іншими за допомогою власних медіапродуктів.

З огляду на зазначене в методичному апараті підручника передбачено роботу з формування в молодших школярів медіаумінь, що передбачає такі напрями: 1) використання медіапродуктів для формування і розвитку у школярів повноцінної навички читання, як універсального інструменту функціональної грамотності; 2) дослідження і взаємодія з медіапродукцією; 3) створення власних елементарних медійних продуктів.

Перший напрям передбачає роботу з аудіальними медіа для формування аудіативних умінь, використання візуальних медіа для формування і розвитку в школярів повноцінної навички читання і розвитку мовлення, застосування аудіовізуальних медіа для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності.

Другий напрям створює передумови для ознайомлення учнів із сутністю понять інформація і медіа (різні способи її збереження і передавання); формування розуміння школярами поняття «медіапростір»; формування умінь і навичок свідомого сприймання і критичного тлумачення інформації, умінь оперативно працювати з різними за обсягом і формою медіатекстами, критично їх осмислювати й оцінювати, усвідомлено вибирати при цьому потрібне, розрізняти достовірну і недостовірну інформацію тощо.

Третій напрям має на меті стимулювати творчий потенціал учнів і передбачає створення власних медіа продуктів індивідуально, у парі, у групі, самостійно чи з допомогою дорослих.

На розвиток дитини як творчої особистості спрямовані завдання змістової лінії *«Перетворюємо та інсценізуємо прочитане; створюємо власні тексти»*. У підручнику створено передумови для забезпечення цих завдань. Зокрема, працюючи за підручником, учні виконуватимуть низку завдань на розвиток репродуктивної і творчої уяви, фантазії, художньо-образного мислення і мовлення учнів, ілюструватимуть художні образи малюнками, вигадуватимуть словесні картини, складатимуть варіанти кінцівок до прочитаних казок, оповідань, матимуть можливість спробувати себе в ролі актора, режисера, декоратора під час підготовки і розігрування сценок і вистав та ін. Спонукатиме до творчості учнів сприймання різних видів мистецтв. У підручнику з цією метою вміщено репродукції картин художників, записи музичних творів.

Методичний апарат нового підручника з літературного читання для 3-го класу створено на засадах дитиноцентризму, який висуває на перше місце інтереси, потреби і можливості учнів. Виконання поданих у підручнику завдань створює передумови для розвитку позитивних особистісних якостей дитини-читача. Змістове наповнення, структура і способи презентації дидактичного

матеріалу в підручнику підпорядковуються реалізації вимог усіх змістових ліній типової освітньої програми з літературного читання.

Література:

1. Вашуленко О. В. Потенціал підручника з літературного читання для 3-го класу в реалізації вимог типової освітньої програми. *Проблеми сучасного підручника*: збірник наукових праць. Вип. 26. Київ, 2021. С. 43–57.

2. Вашуленко О. В. *Українська мова та читання*: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ, Україна: Видавничий дім «Освіта», 2020.

3. Типова освітня програма для учнів 3–4 класів [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlyapochatkovoyi-shkoli>